

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ОСНОВА ЯКІСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

INTERNAL QUALITY ASSURANCE SYSTEM OF A UNIVERSITY AS GROUNDS FOR QUALITATIVE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE REPUBLIC OF POLAND

Стаття присвячена важливій проблемі – якості вищої освіти, зокрема забезпеченню якості професійної підготовки майбутніх учителів. Акцентовано увагу на тому, що прогресивне оновлення системи освіти кожної держави починається із забезпеченням її якості. Якість освіти, якість підготовки фахівців стають пріоритетним завданням кожної європейської країни, яка прагне ввійти до кращих світових освітніх рейтингів, відігравати важливу роль на світовій арені.

Проаналізовано загальні положення системи забезпечення якості освіти в Республіці Польща, а також здійснено аналіз системи внутрішнього забезпечення якості в Ягеллонському університеті для визначення перспективних напрямів використання польського досвіду в українській системі освіти. Роль учителя у XXI столітті в об'єднаній Європі є багатомірною і все частіше включає не тільки освітню, але й соціальну, економічну, громадянську та технічну компетентність. Якщо вчителі зіткнуться з новими викликами, які спричинені сучасними соціальними й економічними умовами, то очевидно, що вони повинні скористатися з високоякісної освіти, яка підготує їх до професійної діяльності в мінливих умовах сьогодення. Висока якість підготовки майбутніх учителів є результатом спільної роботи та постійного вдосконалення освітніх систем, тому метою є створення умов, які сприяють обміну найкращими практиками та формуванню культури академічної якості. Зауважено, що в Республіці Польща на рівні Міністерства науки і вищої освіти визначено, що готувати вчителів матимуть право лише найкращі університети, зокрема ті, які проводять дослідження і використовують новітні наукові досягнення в галузі педагогічної освіти та навчання студентів. Зазначено, що досвід європейських країн є цінним у модернізації української системи освіти.

Ключові слова: *якість освіти, професійна підготовка, система внутрішнього забезпечення якості, майбутні вчителі.*

The article deals with an important issue of quality of higher education, particularly of ensuring quality of professional training of future teachers. It is emphasized that a progressive update of the system of education of every state starts with its quality assurance. Quality of education as well as quality of professional training become a prior task of every European country willing to join the world best educational ranking and play an important role in the world.

General issues of quality assurance system of education in the Republic of Poland are analyzed and internal quality assurance system in The Jagiellonian University is studied to define the perspectives of applying Polish experience to the system of education in Ukraine. The teacher's role in the 21st century in united Europe is multifaceted and more often it includes not only educational but also social, economic, civil and technical competence. If teachers meet new challenges caused by modern social and economic conditions, they obviously should make use of high-quality education that can prepare them for their professional activity in a contemporary changing environment. High quality of teacher training is a result of cooperation and constant improvement of educational systems; therefore, the aim is to create such conditions that would contribute to the exchange of best practices and formation of the culture of academic quality. It is noted that in Poland the Ministry of Science and Higher Education states that only best universities have the right to train teachers, particularly those doing researches and applying scientific innovations in the field of pedagogical education and teaching students. The experience of European countries is remarked to be valuable in modernizing the Ukrainian system of education.

Key words: *quality of education, professional training, internal quality assurance system, future teachers.*

УДК 378.011.3–051–027.561:005.336.3 (438)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-14-1-6>

Біляковська О.О.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Прогресивне оновлення системи освіти кожної держави починається із забезпеченням її якості. Країна може досягти значного поступу на світовій освітній арені лише за ефективною системою підготовки компетентних фахівців, насамперед учителів, спроможних відповідати на виклики сьогодення та швидко реагувати на трансформації, що відбуваються в європейському освітньому просторі.

Українська освіта перебуває на шляху євроінтеграційних змін та оновлень. Характерною

тенденцією даного етапу є, з одного боку, усвідомлення власного національного досвіду, порівняння його із кращими європейськими зразками, з іншого – аналіз і виокремлення ефективних моделей європейської освіти, передових ідей і концепцій, їхня адаптація до потреб національної освітньої системи. З огляду на вищесказане, цікавим для нашого наукового пошуку є освітній досвід сусідніх європейських країн, зокрема Республіки Польща.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу систем європейської педагогічної освіти

й обґрунтуванню нових підходів до модернізації системи професійної підготовки вчителів в Україні присвячено дослідження багатьох науковців. Зокрема, Т. Кристопчук досліджувала тенденції розвитку педагогічної освіти у країнах Європейського Союзу (далі – ЄС); тенденції реформування середньої освіти англomовних країн розглядала А. Сбруева; О. Локшина – тенденції розвитку шкільної освіти у країнах ЄС; модернізацію педагогічної освіти в європейському освітньому просторі висвітлювала у своїх працях Н. Авшенюк. Упродовж останніх десятиріч здійснені ґрунтовні дослідження, предметом яких були різні аспекти професійної освіти в Республіці Польща: А. Василюк (професійно-педагогічна підготовка вчителів), Л. Гриневич (тенденції децентралізації управління базовою освітою), Т. Десятов (розвиток сучасної системи неперервної освіти); І. Ковчина (реформування загальної середньої і педагогічної освіти), Р. Мушкета (підготовка вчителів фізичного виховання); Н. Ничкало (розвиток польської педагогічної науки); Г. Ніколаї (розвиток музично-педагогічної освіти); В. Пасічник (система підготовки вчителя історії); Ю. Янісів (розвиток інноваційних процесів у вищій педагогічній освіті) та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У час глобалізаційних змін вища освіта стає пріоритетною галуззю на шляху цивілізаційного розвитку. Якість освіти, якість підготовки фахівців стають пріоритетними завданнями кожної європейської країни, яка прагне ввійти до кращих світових освітніх рейтингів, відігравати важливу роль у світовому освітньому просторі. Досвід європейських країн є цінним у модернізації української системи освіти. Важливими й актуальними залишаються проблеми професійної підготовки вчителів у контексті забезпечення її якості.

Мета статті – здійснити аналіз систем внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Республіці Польща, розкрити головні виклики щодо якості професійної підготовки майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. У контексті нашого дослідження проблеми якості професійної підготовки майбутніх учителів уважаємо за доцільне акцентувати увагу на проблемі якості вищої освіти. У Декларації, ухваленій Міжнародною конференцією з вищої освіти, зазначено, що якість освіти – це поняття, яке охоплює всі аспекти діяльності закладу вищої освіти: навчальні й академічні програми, наукову і дослідницьку роботу, професорсько-викладацький склад і студентів, навчально-матеріальну базу і ресурси [1, с. 171]. Досить лаконічне визначення якості освіти сформулювано авторами Національного освітнього глосарія, а саме: «Якість вищої освіти – це характеристика вищої освіти, що відображає відповідність результатів навчання, освітніх процесів та інституційних умов актуальним цілям розвитку особи та

суспільства» [2, с. 66]. З огляду на представлені підходи до тлумачення поняття «якість освіти», у педагогічній науці сформувався комплексний підхід до розуміння даного поняття, відповідно до якого, за визначенням ЮНЕСКО [3], якість освіти включає такі елементи: гарантована реалізація мінімальних стандартів освіти; здатність ставити цілі в різноманітних контекстах і досягати їх відповідно із вхідними показниками і контекстними змінними; здатність відповідати потребам і очікуванням основних та посередніх споживачів і зацікавлених сторін; прагнення до вдосконалення.

Варто наголосити на тому, що особливий акцент на забезпеченні належної якості освіти зроблено в Болонській декларації. З кожним наступним ухваленням комюніке питання забезпечення якості не лише залишається одним із ключових, воно усталюється, розширюється та деталізується. Вагомим результатом напрацювань стало ухвалення Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості (ESG) у 2005 р., а їхня оновлена версія ухвалена на Єреванській конференції у травні 2015 р. Побудова системи забезпечення якості на основі ESG-2015 є одним із трьох найважливіших пріоритетів розвитку європейського простору вищої освіти [4, с. 14–15]. Зауважимо, що ESG ґрунтуються на таких чотирьох принципах забезпечення якості в ENEA: 1) заклади вищої освіти несуть первинну відповідальність за якість вищої освіти, що надається; 2) забезпечення якості відповідає різноманітності систем вищої освіти, закладів вищої освіти, програм і студентів; 3) забезпечення якості сприяє розвитку культури якості; 4) забезпечення якості враховує потреби й очікування студентів, усіх інших стейкхолдерів і суспільства [5, с. 8].

Як зауважує польський науковець Cz. Kupisiewicz [9, с. 219–220], у ЄС за останні роки визначено чотири напрями змін і модернізації системи педагогічної освіти / підготовки вчителів. Перший напрям – збільшення кількості вчителів із максимально можливими загальними та професійними кваліфікаціями. Другий – контроль і узгодження цілей, змісту, методів і засобів дидактичної та виховної роботи в початкових і середніх школах, отже, і в тих навчальних закладах, які готують учителів. Третій напрям – це навчання, що відбувається у школі та через школу, а не єдине, з яким мали справу в поточній освітній практиці, і не підтримували, так зване паралельне навчання, роль якого останнім часом зростає. Четвертий напрям – надання вчителям кваліфікації, що дозволяє викладати не тільки один предмет (щонайменше два), а також поєднувати цю роботу з орієнтаційною діяльністю та консультуванням.

Окрім того, роль учителя у XXI ст. в об'єднаній Європі є багатомірною і все частіше включає не тільки освітню, але й соціальну, економічну, громадянську та технічну компетентність. Якщо вчителі

зіткнуться з новими викликами, пов'язаними з мінливими соціальними й економічними умовами, то очевидно, що вони повинні скористатися з високоякісної освіти, яка підготує їх до професії в нових суспільних умовах. Учитель має бути підтриманий як на початку професійної діяльності, шляхом стимулювання досвіду, так і впродовж всієї його кар'єри, через різноманітні форми навчання під час роботи та професійного розвитку [10, с. 166].

Заступник міністра науки, заступник державного секретаря Міністерства науки і вищої освіти Республіки Польща Р. Müllera [8] стверджує, що лише найкращі університети готуватимуть учителів. Майбутньому вчителю необхідно буде завершити п'ятирічну єдину магістерську програму. Лише ті університети, які проводять дослідження і використовують новітні наукові досягнення в галузі педагогічної освіти та навчання студентів, матимуть право готувати вчителів. Як бачимо, такі заяви польських високопосадовців освітньої галузі свідчать про пильну увагу до якості підготовки майбутніх учителів.

Польський науковець J. Gołota [6, с. 166] на основі аналізу проекту закону про науку та вищу освіту (2017 р.) вказує на головні акценти, як-от: пропозиції щодо якості підготовки вчителів; концентрація уваги на підвищенні якості підготовки вчителів. Ним зауважено, що пропонується обмежити кількість університетів, які готують педагогів. Нині майже кожний університет має таке право, вищі професійні школи також. Дослідник наводить приклад Фінляндії, де вчительські студії – одні з найпрестижніших і вимогливих напрямів підготовки. У країні є лише кілька університетів із даними напрямами, вступити туди досить складно. Окрім того, важливою вимогою є те, що кожний майбутній учитель має закінчити магістратуру. Після стажування у школі вчителі складатимуть державний іспит. Це стало б умовою для подальшого зростання в обраній професії, а також стратегією держави в підвищенні якості освіти. І, як слушно зазначає J. Gołota [6, с. 167], «фундаментальна істина полягає в тому, що підготовка вчителів має бути іманентною частиною польських освітніх реформ».

Варто зауважити, що система професійної підготовки майбутніх учителів базується на системі забезпечення якості, зокрема внутрішньої.

У польському законодавстві зобов'язання створити внутрішню систему забезпечення якості введено постановою міністра науки і вищої освіти від 12 липня 2007 р. (про освітні стандарти), у п. 3.1 якої зазначено, що ЗВО зобов'язаний забезпечити високу якість освіти, тому метою є створення системи внутрішнього забезпечення якості [11]. У постанові Міністерства науки та вищої освіти від 5 жовтня 2011 р. про умови проведення досліджень у певній галузі та рівні освіти [12] наголо-

шувалося на тому, що внутрішня система забезпечення якості має враховувати всі форми перевірки щодо набутих студентами знань, умінь, навичок, компетенцій. Університети повинні контролювати професійну кар'єру своїх випускників, щоби адаптувати курси й освітні програми до поточних потреб ринку праці.

Окрім того, із 2012/2013 навчального року жоден університет не може проводити освітній процес, якщо в ньому не впроваджено систему внутрішнього забезпечення якості освіти (далі – Система). Система внутрішнього забезпечення якості повинна привести до підвищення рівня культури, а завдяки процедурам зовнішньої перевірки, за які несе відповідальність польський комітет з акредитації, інформуватиме громадськість про ранг підрозділу, який надає освітні послуги. Система базується на вимогах польської акредитаційної комісії та відповідає стандартам, зазначеним у Болонській декларації та документах щодо якості освіти, ухвалених у Бергені 2005 р.

Проаналізуємо загальні положення Системи забезпечення якості освіти в Республіці Польща. Так, метою Системи є:

- підвищення якості освіти, що розуміється як рівень досягнутих результатів навчання та якісного рівня освітніх процесів, що реалізуються для досягнення цих результатів;

- підвищення якості організації праці, а саме якості внутрішніх процесів, що відбуваються в університеті, що забезпечують якісну освіту, задоволення працівників і студентів, робочу атмосферу й ефективність, підносять реноме університету, економічні результати та формування культури якості в університеті.

Окрім того, Система включає підвищення якості освіти й організації роботи в усіх підрозділах, що залучені до функціонування університету: 1) результати навчання й освітні програми; 2) організації й освітні умови; 3) якість викладачів; 4) поточну роботу і розвиток викладачів, адміністративних працівників; 5) наукові дослідження і розробки університету; 6) співпрацю із зовнішніми зацікавленими сторонами; 7) організацію й умови праці в університеті; 8) контроль за професійною кар'єрою випускників університету.

Водночас Система охоплює системи факультетів щодо забезпечення якості освіти, якщо вони не суперечать уставним положенням.

Запровадження положень Системи використовується, зокрема, для вимірювання, моніторингу, аналізу якості підготовки фахівців і організації роботи в контексті: 1) університетських програм, запропонованих університетом; 2) задоволення потреб і очікувань студентів; 3) реалізації прав і обов'язків працівників; 4) внесення змін у процес навчання відповідно до думки випускників та інших зацікавлених сторін; 5) розроблення,

затвердження, запровадження й оцінювання ефективності заходів щодо вдосконалення.

Відповідальність за ефективне функціонування Системи покладається на: ректора; проректора, який відповідає за навчальну роботу; координатора університету з питань якості освіти; аналітиків; Раду університету з якості навчання; деканів; координаторів із факультетів та інших організаційних підрозділів університету; ради факультетів; ради з якості навчання інших організаційних підрозділів університету. ІТ-підтримку Системи забезпечує: Інформаційний центр університету (далі – ІЦУ) й Університетський центр сучасних технологій навчання (далі – УЦСТН).

Висока якість підготовки майбутніх фахівців є результатом спільної роботи та постійного вдосконалення освітніх систем, тому метою є створення умов, які сприяють обміну найкращими практиками та формуванню культури академічної якості за допомогою: проведення та сприяння ініціативам, що підвищують якість освіти; постійного вдосконалення Системи – оновлення й оптимізація наявних процедур; залучення всієї академічної спільноти до поліпшення якості шляхом організації зустрічей, які сприяють обміну досвідом серед представників різних підрозділів університету; створення університетської ради з питань якості навчання та рад факультетів за якістю навчальних рекомендацій у сфері підвищення якості; дотримання фундаментальних академічних цінностей і встановлення міцних зв'язків між членами академічної спільноти; підвищення рівня освітньої діяльності, зокрема стимулювання та заохочення якісного викладання; підтримки навчального процесу за допомогою наукових досліджень; співпраці з іншими університетами й інституціями країни та за кордоном у сфері якості освіти.

Розглянемо як приклад нашого дослідження внутрішню систему забезпечення якості Ягелонського університету (м. Краків). Так, в Ягелонському університеті внутрішня система – університетська система забезпечення якості створена на підставі резолюції про призначення USDJK від 26 травня 2010 р. Особою, відповідальною за належне функціонування Системи, є ректор Ягелонського університету, який діє через проректорів і повноважних осіб (своїх представників).

У вищезгаданій резолюції зазначено, що метою Системи є: 1) поліпшення навчання; 2) підтримка кадрової політики; 3) формування якісних відносин у навчанні та розбудові університетської культури якості; 4) мотивація викладачів і студентів щодо підвищення якості навчання та самоосвіти; 5) інформування про дидактичну діяльність університету та досягнуті результати навчання; 6) підвищення конкурентоспроможності та привабливості університету і створення ґрунтовних

підстав щодо підтримки високої позиції Ягелонського університету як на національному, так і на міжнародному рівнях [13, с. 1].

Найважливішими завданнями, які визначено в постанові USDJK, є розроблення політики постійного підвищення якості освіти, підготовки фахівців, створення процедур, пов'язаних з освітніми програмами навчання, оцінювання успішності студентів, оцінка викладацького колективу, збір, обробка й аналіз даних про освітню діяльність та її результати [13, с. 2].

Так, зокрема, в Ягелонському університеті існує система оцінювання освітніх програм. Оцінка проводиться після закінчення кожного навчального року, її результати є основою для вдосконалення моделі підготовки фахівців, зокрема й майбутніх вчителів. Оцінка складається з таких елементів, як: результати навчання; процес навчання, що відповідає результатам навчання; ступінь досягнення навчальних результатів упродовж і після завершення навчання [7]. Університет також приділяє велику увагу проведенню циклічних досліджень, спрямованих на оцінку окремих аспектів підготовки майбутніх фахівців. Залучення студентів, викладачів і випускників університету до дослідження дозволяє покращити якість освіти, постійно вдосконалювати умови навчання та роботи в Ягелонському університеті, визначати найвідповідніші форми дидактичних занять, викладацької діяльності, розширити пропозиції університету щодо підготовки фахівців.

Як зазначалося вище, університети зобов'язані забезпечувати високу якість освіти за всіма напрямками підготовки та на всіх освітніх рівнях. Окрім того, для підвищення якості підготовки фахівців університети створюють свої внутрішні системи моніторингу якості освіти. Ягелонський університет є гарним прикладом того, наскільки динамічно може працювати така Система, скільки користі вона може принести як університету загалом, так і його працівникам, а насамперед студентам – майбутнім фахівцям.

Висновки. Отже, якість професійної підготовки майбутніх учителів корелює із цілісною системою забезпечення якості, як внутрішньої, так і зовнішньої, та перебуває з нею в тісному зв'язку. Адже якість освітніх програм, якість освітнього середовища, професіоналізм викладачів, матеріально-технічне забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів безпосередньо впливають на якість кінцевого освітнього продукту – якісно підготовленого компетентного вчителя. Українська система освіти впевнено крокує шляхом забезпечення якості, отже, досвід країн, які вже виробили, апробували та визначили кращі моделі професійної підготовки фахівців у контексті забезпечення якості, стає цінним уроком у проведенні реформ і вдосконаленні в освітній сфері.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні інноваційних форм і методів, які сприятимуть якісній професійній підготовці майбутніх учителів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вища освіта України і Болонський процес : навчальний посібник / за ред. В. Кременя. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 384 с.
2. Національний освітній глосарій: вища освіта / за ред. Д. Табачника, В. Кременя. Київ : Плеяди, 2011. 100 с.
3. Реформа и развитие высшего образования : программный документ. Париж : ЮНЕСКО, 1995. 172 с.
4. Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на засадах європейських стандартів та рекомендацій : посібник / за ред. В. Кухарського, О. Осередчук. Львів : В-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 248 с.
5. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ : ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.
6. Golota J. Wokół teoretycznych i praktycznych koncepcji kształcenia nauczycieli w Polsce w świetle reform oświatowych. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Т. Шевченка*. Серія «Педагогіка». 2018. Вип. 9. С. 162–168.
7. Jakości kształcenia na UJ. URL: <https://jakosc.uj.edu.pl>.
8. Müller Piotr. Kształcenie nauczycieli po nowemu. URL: <https://www.rp.pl/Edukacja/303079914-Piotr-Muller-Kształcenie-nauczycieli-po-nowemu.html> (дата звернення: 12.03.19).
9. Kupisiewicz Cz. Dydaktyka ogólna. Warszawa : Oficyna Wydawnicza GRAF PUNKT, 2000. 304 s.
10. Raport Eurydyce: Systemy edukacji w Europie, stan obecny i planowane reformy. Bruksela : Wydawnictwo Komisji Europejskiej, 2008.
11. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki. *Dziennik Ustaw*. 2007. № 164. Poz. 1166.
12. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia. *Dziennik Ustaw*. 2011. № 243. Poz. 1445.
13. Uchwała № 33/VI/2010 Senatu UJ z dnia 26 maja 2010 r. w sprawie utworzenia i wdrążania Uczelnianego Systemu Doskonalenia Jakości Kształcenia na UJ.